

هدف کلی: آشنایی با طرح و برنامه خداوند برای جامعه اسلامی، پس از رسول خدا

اهداف آموزشی

تبیین چگونگی تعیین و شناخت امام پس از رسول خدا
آشنایی با آیات و روایاتی که به معرفی جانشینان رسول خدا اشاره کرده اند
آشنایی با عصمت ائمه اطهار

به کانال ما در تلگرام بپیوندید

لینک کانال: t.me/mahmoudi_izeh

مجتبی محمودی

دبیر دین و زندگی شهرستان ایذه

سال تحصیلی: ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰

امامت، تداوم رسالت

درس هفتم

درس هفتم رشته انسانی و درس پنجم سایر رشته ها

از آنجا که قرآن کریم، آخرین کتاب آسمانی و رسول خدا ﷺ خاتم پیامبران است، این سؤالات مطرح می شود که:

طرح و برنامه خداوند برای جامعه اسلامی، پس از رسول خدا ﷺ چیست؟

این جامعه در چه مسیری و چگونه باید حرکت کند؟

بعد از پیامبر اسلام رهبری مسلمانان بر عهده چه کسانی باید قرار بگیرد؟

چرا ائمه اطهار نیز همچون پیامبر اکرم معصوم از گناه هستند؟
مخصوص رشته های غیر انسانی

نکته: همکاران گرامی و دانش آموزان عزیز توجه فرمایید چند کلمه از کلمات کتاب انسانی با کتاب عمومی در متن درس تفاوت دارد که اصلاً قابل توجه نیستند

۱- در میان مسئولیت های پیامبر کدام یک با رحلت ایشان پایان می پذیرد و کدام یک باید ادامه می یابد؟

۲- درباره پایان یافتن یا ادامه پیدا کردن دو مسئولیت دیگر پیامبر، یعنی تعلیم و تبیین دین (مرجعیت دینی) و ولایت ظاهری، پس از ایشان سه فرض مطرح است، آنها را بنویسید؟

برای رسیدن به پاسخ سؤالاتی که در ابتدای درس طرح شد، قبل از هر چیز لازم است مشخص شود که در میان مسئولیت های پیامبر کدام یک با رحلت ایشان پایان می پذیرد و کدام یک باید ادامه یابد؟
۱) در میان مسئولیت های سه گانه رسول خدا، مسئولیت اول، یعنی دریافت و ابلاغ وحی به مردم، با ختم نبوت پایان می پذیرد و کتاب قرآن، آخرین کتاب آسمانی است و نیازی به آوردن کتاب جدیدی نیست.
اما دو مسئولیت دیگر، یعنی «تعلیم و تبیین دین (مرجعیت دینی)» و «ولایت ظاهری»، پس از ایشان چه سرنوشتی پیدا می کنند؟

در این زمینه سه فرض مطرح است:

۱- قرآن کریم و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره سکوت کرده اند؛

۲- همچون مسئولیت اول، پایان این دو مسئولیت را نیز اعلام نموده اند؛

۳- جانشین را تعیین نموده و دو مسئولیت «تعلیم و تبیین دین» و «ولایت ظاهری» را بر عهده وی

قرار داده اند. ۲} ۳- چرا فرض اول یعنی سکوت قرآن کریم و پیامبر اکرم (ص) درباره پایان دو مسئولیت مرجعیت دینی و ولایت ظاهری، باطل است؟

۳) (بطان فرض اول روشن است؛ زیرا قرآن کریم، هدایتگر مردم در همه امور زندگی است و ممکن نیست نسبت به این دو مسئولیت مهم که به شدت در سرنوشت جامعه اسلامی تأثیرگذار است، بی تفاوت باشد. همچنین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آگاه ترین مردم نسبت به اهمیت و جایگاه این مسئولیت هاست و نمی تواند از کنار چنین مسئله مهمی با سکوت و بی توجهی بگذرد. در حقیقت، بی توجهی به این مسئله بزرگ، خود دلیلی بر نقص دین اسلام است؛ و این در حالی است که دین اسلام کامل ترین دین الهی است.) ۳

۴) (فرض دوم نیز صحیح نیست؛ زیرا نیاز جامعه به حکومت و تعلیم و تبیین دین، پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله نه تنها از بین نرفت، بلکه افزایش هم یافت؛ زیرا گسترش اسلام در نقاط دیگر، ظهور مکاتب و فرقه های مختلف، پیدایش مسائل و مشکلات جدید اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را به دنبال داشت و نیاز به امام و رهبری که در میان انبوه افکار و عقاید، حقیقت را به مردم نشان دهد و جامعه را آن گونه که پیامبر اداره می کرد، اداره نماید، افزون تر می شد.) ۴

۴- چرا فرض دوم، یعنی پایان دو مسئولیت مرجعیت دینی و ولایت ظاهری از نظر قرآن کریم و پیامبر اکرم صحیح نیست؟

علاوه بر اینکه اصولاً حکومت و اداره جامعه و تعلیم و تبیین دین، امری تمام شدنی و پایان پذیر نیست و همواره جامعه نیازمند حاکم و معلمی است که بتواند راه رسول خدا صلی الله علیه و آله را ادامه دهد و احکام

نکته

اسلام را اجرا نماید. ۵- چرا فرض سوم، یعنی تعیین جانشین برای دو مسئولیت تعلیم و تبیین دین و ولایت ظاهری پس از رحلت رسول اکرم (ص)، منطقی و قابل قبول است؟

۵) (بنابر این فقط فرض سوم، منطقی و قابل قبول است؛ یعنی رسول اکرم صلی الله علیه و آله، به فرمان خداوند، با تعیین جانشین، به تداوم تعلیم و تبیین دین و دوام حکومت پس از خود در شکل «امامت» فرمان داده و مانع تعطیلی این دو مسئولیت شده است.) ۵

فیلم (۱): آیا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که درباره جزئی ترین مستحبات سخن گفته، تکلیف جامعه پس از خودش را، مشخص نکرده است؟

تعیین امام

اکنون که نیاز به امام پس از رسول خدا ﷺ روشن شد، این سؤال پیش می‌آید که چه کسی امام را معین و معرفی می‌کند و چگونه می‌توان او را شناخت؟

۱) از آنجا که امام همه مسئولیت‌های پیامبر اکرم ﷺ جز دریافت و ابلاغ وحی را دارد، بنابراین، باید همان صفات و ویژگی‌های پیامبر را نیز داشته باشد تا مردم به وی اطمینان کنند و راهنمایی‌های او را بپذیرند؛ از جمله این ویژگی‌ها «عصمت» است. البته تشخیص عصمت برای انسان‌ها ممکن نیست؛ یعنی انسان‌ها نمی‌توانند تشخیص دهند که چه کسی معصوم است و مرتکب هیچ گناهی نمی‌شود. بنابراین، همان‌طور که پیامبر از طرف خدا معرفی و معین می‌شود، تنها خداوند است که می‌تواند فرد شایسته مقام امامت را معرفی کند و به مردم بشناساند.^۱

نکته مهم

با تدبیر در آیات و روایات مطمئن و مسلم نقل شده از پیامبر و مطالعه تاریخ اسلام درمی‌یابیم که خداوند، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام را به جانشینی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و امامت بعد از ایشان

منصوب فرموده و نیز امامان معصوم پس از ایشان را معرفی کرده است. در اینجا به برخی از آیات و روایات مربوط به این مسئله می‌پردازیم:

۲- ایه انذار را به صورت خلاصه توضیح دهید؟

۱- نزول آیه انذار (حدود سه سال از بعثت گذشته بود که این فرمان از جانب خداوند برای پیامبر آمد: پیام ایه: ماموریت پیامبر در ابتدا دعوت از خویشاوندان و نزدیکان خودش می‌باشد

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ^۱ خویشان نزدیکت را انذار کن.

برای انجام این دستور، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چهل نفر از بزرگان بنی هاشم را دعوت کرد و درباره اسلام با آنان سخن گفت و آنان را به دین اسلام فراخواند و از آنان برای ترویج و تبلیغ اسلام، کمک خواست؛ همه مهمانان سکوت کردند و جوابی ندادند. در میان سکوت آنان، علی بن ابی طالب علیه السلام که در آن زمان، نجوانی بیش نبود، برخاست و گفت:

«من یار و یاور تو خواهم بود، ای رسول خدا».

درخواست پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، سه بار مطرح شد و هر بار، همه سکوت کردند و تنها علی علیه السلام قاطعانه اعلام آمادگی و وفاداری کرد. پس از آن، پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم دست آن حضرت را در دست گرفت، بیعت ایشان را پذیرفت و به مهمانان فرمود:

«همانا این، برادر من، وصی من و جانشین من در میان شما خواهد بود».^۲

۱- سوره شعراء، آیه ۲۱۴.

۲- تاریخ طبری، جبر طبری ج ۲، ص ۶۳ - ۶۲؛ کنز العمال، متقی هندی ج ۶، ص ۳۹۷. برای مطالعه کامل داستان، به کتاب «سلام بر خورشید» از سید علی اکبر حسینی، ج ۱، ص ۱۷۱ مراجعه کنید.

به نظر شما تعیین جانشین توسط پیامبر، آن هم در شرایطی که ایشان هنوز موفقیتی کسب نکرده

بود و حتی خویشانش نیز دعوت او را نپذیرفته بودند، چه پیام‌هایی در برداشت؟ این اقدام پیامبر اکرم نشان می‌دهد که اولاً، جانشینی پیامبر چنان اهمیتی دارد که از همان روزهای اول دعوت باید برای مردم مشخص شود؛ ثانیاً، جانشینی پیامبر ویژگی‌هایی دارد که نمی‌توان آن را به انتخاب مردم واگذار کرد. به همین جهت باید از همان ابتدا به مردم معرفی شود تا مردم آن جانشین را پیشنهاد دهند.

1- ایه ولایت را به صورت خلاصه توضیح دهید؟

2- نزول آیه ولایت در یکی از روزها، فرشته وحی از جانب خداوند آیه‌ای بر پیامبر نازل کرد

که در آن ویژگی‌های ولی و سرپرست مسلمانان مشخص شده بود:

تکته مهم: این آیه به ایه ولایت مشهور است و در شان امام علی علیه السلام نازل شده است

2- ایه ولایت را به همراه ترجمه آن بنویسید؟

نکته مهم
حفظ کردن آیات و روایاتی که با علامت مشخص شده برای آزمون پایانی و کنکور ضروری است

همانا ولی شما فقط خداوند و رسول او

و کسانی‌اند که ایمان آورده‌اند
پیام ایه: مصداق این آیه امام علی (ع) است

همان ایمان آورندگانی که نماز را بر پا می‌دارند

و در حال رکوع، زکات می‌دهند. ۲

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ

وَ الَّذِينَ آمَنُوا

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ

وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ ۱

با نزول این آیه، رسول خدا ﷺ دریافت که چنین واقعه‌ای رخ داده است و کسی در رکوع صدقه

داده است و خداوند قصد دارد او را معرفی کند؛ با شتاب و در حالی که آیه را می‌خواند و مردم را از

آن آگاه می‌کرد، به مسجد آمد و پرسید:

وقتی پیامبر اکرم پرسید چه کسی در حال رکوع صدقه داده است؟ چه پاسخی شنید؟

جواب (فقیری که انگشتی در دست داشت، به حضرت علی علیه السلام که در حال نماز بود، اشاره کرد و گفت:

این مرد در حال رکوع، انگشت خود را به من بخشید.) جواب

مردم که از محتوای آیه با خبر شده بودند، تکبیر گفتند و رسول خدا ﷺ نیز، ستایش و سپاس

خداوند را به جا آورد.

3
نزول این آیه در چنین شرایطی و اعلام ولایت حضرت علی علیه السلام از جانب رسول خدا ﷺ (برای آن

بود که مردم با چشم ببینند و از زبان پیامبر بشنوند تا امکان مخفی کردن آن نباشد) ۳

3- نزول ایه ولایت و اعلام ولایت حضرت علی (ع) از جانب رسول خدا (ص) برای چه بود؟

۱- سوره مائده، آیه ۵۵.

۲- بیشتر مفسران و مورخان اهل سنت و شیعه، از جمله طبری، رازی، ثعلبی، قسیری، خوارزمی، ابن حجر و ابن کثیر، این آیه را درباره امام علی علیه السلام دانسته‌اند. برای کسب اطلاعات بیشتر، به کتاب الفدیر از علامه امینی، ج ۲، ص ۱۵۶ مراجعه کنید.

حضرت علی (ع) در نماز از خود بیگانه بودند نه از خداوند و شنیدن صدای فرد فقیر و کمک به او در حال نماز، توجه به خویشتن نیست بلکه عین توجه به خدا است؛ زیرا کمک به فرد نیازمند در نماز انجام عبادتی در ضمن عبادتی دیگر است. کمک به خلق خدا و فقیران یکی از عبادات بزرگ است و با نماز که یک عبادت بسیار بزرگ دیگر است، در یک جهت می باشند

دانش تکمیلی

«با توجه به اینکه امام علی علیه السلام در نماز حضور قلب داشتند، چگونه متوجه درخواست فقیر شدند؟»

برای مشاهده پاسخ این سؤال به سایت گروه قرآن و معارف بخش «دانش تکمیلی» مراجعه کنید. پاسخ بالای صفحه

1- وقتی آیه ای نازل می‌شود و حکم کلی موضوعی را بیان می‌فرمود؛ یا از رسول خدا چه می‌کردند؟ مثال بزنید

۳- حدیث جابر: در یکی از روزها، در مدینه، جبرئیل بر پیامبر نازل شد و آیه ۵۹ سوره نساء را بر

ایشان خواند که قسمتی از آن چنین است:

پیام آیه

اطاعت از ولی امر برابر با اطاعت از خداوند و رسولش است

منظور از اولی الامر امامان معصوم است

ای مؤمنان،

از خدا اطاعت کنید

و از رسول و ولی امرتان اطاعت کنید.

آیه اطاعت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

اطِيعُوا اللَّهَ

وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ...

1 (معمولاً وقتی آیه ای نازل می‌شد و حکم کلی موضوعی را بیان می‌فرمود، یاران رسول خدا صلی الله علیه و آله)

تزد ایشان می‌آمدند و جزئیات حکم را می‌پرسیدند. مثلاً وقتی که آیات نماز نازل شد، یاران ایشان

می‌خواستند چگونگی نماز خواندن را بدانند، از این رو، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به مسجد آمد و به آنان

فرمود: «این گونه که من نماز می‌خوانم، شما هم بخوانید»^۱. آن‌گاه نماز خواندن را به آنان تعلیم داد.

وقتی آیه ⁵⁹ سوره نساء نازل شد، جابر بن عبدالله انصاری نزد رسول خدا آمد و گفت: یا رسول الله، ما خدا و

سؤال

رسول او را شناخته‌ایم. لازم است «ولی الامر» را نیز بشناسیم. پیامبر اکرم (ص) چه فرمودند؟

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

پاسخ

«ای جابر، آنان جانشینان من و امامان بعد از من اند. نخستین آنان علی بن ابی طالب است و سپس

به ترتیب: حسن بن علی، حسین بن علی، علی بن الحسین، محمد بن علی؛ و تو در هنگام پیری او را

خواهی دید و هر وقت او را دیدی، سلام مرا به او برسان. پس از محمد بن علی به ترتیب، جعفر بن

محمد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمد بن علی، علی بن محمد، حسن بن علی و پس از ایشان

فرزندش می‌باشد که هم نام و هم کنیه من است.^۲ اوست که از نظر مردم پنهان می‌شود و غیبت او طولانی

می‌گردد تا آنجا که فقط افرادی که ایمان راسخ دارند، بر عقیده به او باقی می‌مانند»^۳ **پاسخ**

پیام حدیث: مصداق بارز اولی الامر تنها امامان معصوم (ع) هستند

فیلم (۲): سروده‌ای در مدح اهل بیت علیهم السلام

۱- صحیح بخاری، محمد بن اسماعیل البخاری، جزء ۸، ص ۹.

۲- در فرهنگ و آداب و رسوم عرب برای افراد علاوه بر اسم، لقب و کنیه می‌گذارند و برای احترام شخص را با کنیه و یا لقب صدا می‌زنند. کنیه پیامبر «ابوالقاسم» و لقب ایشان «امین» است.

۳- کفایة الاثر، خزاز رازی، چاپ قدیم، ص ۸؛ بنایع المودة، سلیمان بن ابراهیم القندوزی، ص ۴۹۴؛ اثبات الهداة، حر عاملی، ج ۳، ص ۱۲۳.

با تفکر در آیه ۵۹ سوره نساء و حدیث جابر، پیام‌های زیر را تکمیل کنید.
 ۱- مسلمانان باید از **خداوند** **پیامبر** و **اولو الامر** اطاعت کنند.
 ۲- از آنجا که این سه اطاعت در کنار هم قرار گرفته‌اند؛ سرپیچی از هر مورد **گناه و عملی جرم** است.

۳- از آنجا که مصداق **اولی الامر** در آیه مشخص نشده، برای آگاهی مردم و اشتباه نکردن آنها لازم است که رسول خدا ﷺ **مصداق اولی الامر را مشخص کند**
 ۴- بنابر سخن پیامبر اکرم ﷺ کسانی که مصداق **اولی الامر** هستند، عبارت‌اند از: **دوازده امام شیعیان از امام علی علیه السلام تا حضرت مهدی (عج)**

۱- حدیث ثقلین را با ترجمه بنویسید؟

۴- **حدیث ثقلین**: پیامبر اکرم ﷺ به طور مکرر، از جمله در روزهای آخر عمر خود، می‌فرمود:

﴿إِنِّي تَارِكُ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ﴾

كِتَابُ اللَّهِ وَ عِترَتِي أَهْلَ بَيْتِي

مَا إِن تَمَسَّكُمْ بِهِمَا

لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا

وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا

حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ

من در میان شما دو چیز گران‌بها می‌گذارم:

کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم را.

اگر به این دو تمسک جویند

هرگز گمراه نمی‌شوید

و این دو هیچ‌گاه از هم جدا نمی‌شوند

تا اینکه کنار حوض کوثر بر من وارد شوند. ^۱

پیام های حدیث

قران کریم و اهل بیت (ع) از هم جدا نمی شوند

با پذیرش و عمل به دستورات این دو فرد هیچ گاه گمراه نخواهد شد

تفکر در حدیث

2- چهار پیام برای حدیث ثقلین بنویسید؟

- با تفکر در این حدیث، این پیام‌ها استخراج می‌شود.
- ۱- همان‌طور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی‌شوند، قرآن و اهل بیت ﷺ نیز همواره با هم‌اند.
 - ۲- همان‌طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است.
 - ۳- در صورتی مسلمانان گمراه نمی‌شوند که **به قرآن و اهل بیت به همراه هم و همزمان تمسک جویند**
 - ۴- نمی‌توان برای هدایت و سعادت اخروی، فقط از یکی از دو یادگار پیامبر ﷺ پیروی کرد؛ بلکه باید **از هر دو پیروی کرد** ^۲

۱- صحیح مسلم، مسلم بن حجاج نیشابوری، ج ۴، ص ۱۸۷۳، روایت شماره ۲۴۰۸۰؛ این حدیث متواتر است و آن قدر از علمای اهل سنت و شیعه نقل شده است که جای تردید ندارد. برای کسب اطلاعات بیشتر به کتاب امام‌شناسی، علامه حسینی تهرانی، ج ۱۳، مراجعه کنید.

۵- حدیث منزلت (وقتی خداوند حضرت موسی علیه السلام را مأمور مبارزه با فرعون کرد، آن حضرت

از خداوند خواست که برادرش هارون را مشاور، پشتیبان و شریک در امر هدایت مردم قرار دهد. خداوند نیز درخواست حضرت موسی علیه السلام را پذیرفت و او را مشاور و وزیر وی قرار داد.

2- حجه البلاغ یا حجه الوداع را تعریف کنید؟

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز بارها به حضرت علی علیه السلام فرمود:

أَنْتَ مَتَى أَكْرَمُ وَوَلِيْفَةُ هِدَايَةِ وَرَاهِنَمَائِي مَرْدَمِ رَا دَارِدِ هَمْچُونِ پِيَامْبِرِ اِمَامِ عَلِي (ع) هَمْچُونِ پِيَامْبِرِ تُو بَرَايِ مَنِ

به مانند هارون برای موسی هستی؛

بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى

جز اینکه بعد از من، پیامبری نیست.)¹

إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي²

۶- حدیث غدیر (پیامبر گرامی اسلام در سال دهم هجرت عازم مکه شد تا فریضه حج را به جا آورد.

این حج که در آخرین سال زندگی ایشان^۳ برگزار شد، به «حجّة البلاغ» و «حجّة الوداع» مشهور است.)^۲ در این حج، هزاران نفر شرکت کرده بودند، تا روش انجام دادن اعمال حج را از رسول خدا صلی الله علیه و آله فراگیرند و حج را با ایشان به جا آورند. پس از برگزاری حج و در مسیر بازگشت به مدینه، در روز هجدهم ماه ذی الحجّه، در محلی به نام غدیر خم^۵ این آیه نازل شد:^۶

نکته

ای رسول،

ایه تبلیغ

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ

آنچه از سوی پروردگارت بر تو نازل شده برسان،

بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

و اگر چنین نکنی، پیامبر اکرم کامل می گردد

وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ

رسالتش را ادا نکرده ای

فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

و خداوند تو را از مردمان حفظ می کند؛

وَ اللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ

خداوند، کافران را هدایت نمی کند.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ^۷

۱- سوره طه، آیات ۲۹ تا ۳۵.

۲- علامه حسینی تهرانی رحمته الله علیه در جلد دهم امام شناسی می گوید که این حدیث مورد اتفاق علمای اسلام از اهل سنت و شیعه است. همچنین: منابع الموده، سلیمان بن ابراهیم القندوزی باب ۶، ص ۵۰.

۳- واقعه غدیر هفتاد روز قبل از وفات پیامبر اتفاق افتاد.

۴- الکامل فی التاریخ، ابن اثیر، ج ۲، ص ۳۰۳ و الغدیر، علامه امینی، ج ۱، ص ۳۱.

۵- غدیر به معنای برکه آب، و خم نام محل تلاقی راه های مدینه، عراق، شام و مصر بود و کاروانیان در آنجا به هم می رسیدند یا از هم جدا می شدند.

۶- آیات قرآن کریم به تدریج بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نازل شده است. گاهی یک آیه و گاهی چند آیه به مناسبتی خاص بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نازل می شد و سپس پیامبر می فرمود آن آیه یا آیات را در کدام سوره و آیه چندم قرار دهند. به جز سوره های کوچک، کمتر پیش می آمد که یک سوره کامل، یک جا نازل شود. به مناسبت هایی که آیه برای آنها نازل شده «شان نزول» می گویند. به همین جهت، شان نزول آیه ممکن است با جایگاه آیه در سوره متفاوت باشد. این آیه نیز که در سوره مائده قرار گرفته، مانند بسیاری دیگر از آیات، به مناسبتی که در اینجا توضیح داده شده، نازل شده و سپس در سوره مائده قرار گرفته است.

۷- سوره مائده، آیه ۶۷.

در این آیه، تدبیر کنید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

- ۱- خداوند چه فرمانی به پیامبر می‌دهد؟ آنچه که بر او نازل شده به مردم برساند و ابلاغ کند
- ۲- اهمیت این فرمان چقدر است؟ به اندازه ای که اگر انجام نشود، اصل رسالت به انجام نرسیده است
- ۳- چرا خداوند به پیامبر اکرم ﷺ وعده می‌دهد که او را حفظ خواهد کرد؟ زیرا ابلاغ این پیام منافع برخی را به خطر می‌انداخت و احتمال آن بود که به مخالفت برخیزند

بعد از نزول این آیه، پیامبر اکرم ﷺ دستور داد همه توقف کنند تا بازماندگان برسند و آنان که پیش رفته‌اند، برگردند. ظهر شده بود؛ ابتدا نماز را به‌جا آوردند و سپس، پیامبر در یک سخنرانی مهم و مفصل با مردم سخن گفت و آنان را برای دریافت آن پیام بزرگ آماده کرد. در قسمتی از این سخنرانی از مردم پرسید:

نکته

أَيُّهَا النَّاسُ
 مَنْ أَوْلَى النَّاسِ بِالْمُؤْمِنِينَ
 مِنْ أَنْفُسِهِمْ^۱
 ای مردم،
 چه کسی به مؤمنان
 از خودشان سزاوارتر است؟

گفتند: خدا و پیامبرش بر ما ولایت و سرپرستی دارند.

پیام حدیث: پذیرش ولایت امام علی (ع) برابر با پذیرش ولایت رسول اکرم (ص) است

هر کس که من ولی و سرپرست اویم،

علی نیز ولی و سرپرست اوست.

و این جمله را سه بار تکرار کرد. **۱- پیامبر اکرم (ص) در پایان سخنرانی غدیرخم از مردم چه خواست؟**

۱) در پایان سخنرانی نیز از حاضران خواست که مطالب گفته شده را به غایبان برسانند. پس از آن، مردم برای عرض تبریک و شادباش به سوی امام آمدند و با وی بیعت کردند.^۱

فیلم (۳): غدیر مولايمان علی ﷺ در سخن بزرگان اهل سنت

۱- یعنی: چه کسی بر آنها ولایت و سرپرستی دارد و باید به فرمان‌هایش عمل کنند؟

الف : به بخاطر اینکه مساله خلافت و جانشینی حضرت علی به وسیله ی حجاج که بیش از صد هزار نفر بودند سراسر سرزمینهای اسلامی رسانده شود تا حجت بر مردم در مورد نصب امام و جانشینی رسول خدا تمام شده باشد و بعدا ادعا نکنند که پیامبر جانشینی برای خود نصب نکرده است

ب: تداوم راه پیامبر منوط به این بود که بعد از ایشان جانشین شایسته ای برای ان حضرت تعیین شود تا راه و منش ایشان را ادامه دهد. در غیر این صورت بعد از وفات رسول خدا، اصل دین در معرض تهدید قرار می گرفت .
ج: جامعه اسلامی، رو به ضعف و زوال می نهاد، پس انجام ندادن این مأموریت که باعث لطمه به دین می شد مساوی عدم انجام رسالت بود

تفکر در حدیث

درباره واقعه بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال های زیر پاسخ دهید :

الف) چرا مراسم غدیر هم زمان با بزرگترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟ **پاسخ بالای صفحه**

ب) چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟ **پاسخ بالای صفحه**

ج) تیریک و تهنیت مردم به حضرت علی علیه السلام پس از پایان مراسم، نشانه چیست؟

پاسخ

د) چرا کلمه «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟ **جواب پایین صفحه**

اشکار است که این شاد باش در صورتی صحیح است که در آن روز حضرت علی از سوی خدا و رسول خدا به مقامی بلند رسیده باشد و جز در این صورت تهنیت معنی نداشت در واقع این تیریک نشانه ی معرفی امام علی به عنوان جانشین پیامبر است و تیریک و دست داد به منزله ی بیعت و قبول ولایت از جانب مردم است

سخنان پیامبر صلی الله علیه و آله در این واقعه از جهت سلسله راویان حدیث، چنان محکم است که شاید کمتر

حدیثی مانند آن وجود داشته باشد. صد و ده نفر از اصحاب پیامبر که در غدیر حاضر بوده اند، آن را

بی هیچ واسطه ای از پیامبر نقل کرده اند. دانشمندان و تاریخ نویسان و مفسران بزرگ جهان اسلام نیز این

واقعه را با مدارک زیاد در کتاب های خود آورده اند که نام ۳۵۰ نفر از آنها در کتاب «الغدیر» آمده است.

اگر چه تا سال ها بعد از رحلت پیامبر، زمامداری مسلمانان به امام علی علیه السلام نرسید و واقعه عظیم غدیر

نادیده گرفته شد، اما چگونگی برگزاری این مراسم و سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله روشنگر بسیاری از

اتفاقات پس از ایشان است.

1- چرا امام علی (ع) و دیگر امامان باید مانند پیامبر (ص) معصوم باشند؟

عصمت ائمه اطهار علیهم السلام

از آنجا که امام علی علیه السلام و دیگر امامان علیهم السلام دو مسئولیت رهبری و مرجعیت دینی مسلمانان را پس از

رسول خدا صلی الله علیه و آله بر عهده دارند و کردار و گفتار آنان اسوه و راهنمای مسلمانان است، ضروری است

که آنان نیز مصون از گناه و خطا باشند. **چنان که توضیح دادم** ضرورت داشتن این ویژگی، یکی از

دلایل معرفی امام از جانب خداست.

در آیتی از قرآن کریم و سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله به این مسئله اشاره شده است. یکی از آنها نزول

آیه تطهیر است :

أَمْ سَلَمَةَ، همسر رسول خدا صلی الله علیه و آله می گوید : روزی ایشان در خانه استراحت می کرد که دختر بزرگوارش

فاطمه زهرا علیها السلام وارد شد و سلام کرد. پیامبر صلی الله علیه و آله پاسخ داد و ایشان را به کنار خود دعوت کرد. حضرت

فاطمه علیها السلام نزد پیامبر رفت و در کنار ایشان نشست. پس از وی، حضرت علی علیه السلام، امام حسن علیه السلام و امام

حسین علیه السلام آمدند. رسول خدا صلی الله علیه و آله آنان را نیز در کنار خود جای داد. آنگاه برای آنان این گونه دعا کرد و فرمود :

«خداایا! اینان اهل بیت من اند؛ آنان را از هر یلیدی و نایاکی حفظ کن!»

۱- الغدیر نام مجموعه گران بهایی در اثبات واقعه غدیر است که یکی از دانشمندان عالی قدر شیعه در عصر حاضر - علامه امینی - آن را

در یازده جلد به زبان عربی نوشته است و خلاصه آن به فارسی در یک جلد ترجمه شده است.

۲- الکافی، کلینی، ج ۱، ص ۲۸۶. **اولا: پیامبر اسلام پیش از جمله (من کنت مولا) فرمودند: (ایها الناس بالمؤمنین من انفسهم) همانطور که در جمله**

پیشین صحبت از اولویت و ولایت است در جمله بعدم باید صحبت از ولایت و سرپرستی باشد تا ارتباط

معنوی در جمله محفوظ بماند. ثانیا: هیچ عاقلی باور نمی کند که پیامبر مردم را در شرایط و در آن هوای گرم نگه دارد و

منظورش فقط این باشد که بگوید هر کس من دوست او هستم علی دوست او است

ثالثا: اگر مولی به معنی دوست باشد ابلاغ نشدن چنین پیامی نمی تواند مساوی انجام نپذیرفتن رسالت الهی قرار گیرد

پاسخ قسمت د

پیام ایه: اهل بیت (ع) از هرگونه الودگی به دور هستند و مقام عصمت را دارا می باشند

در همین زمان، فرشته وحی آمد و آیه تطهیر را قرائت کرد.

﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ **ایه تطهیر** همانا خدا اراده کرده که دور گرداند

عَنْكُمْ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ از شما اهل بیت پلیدی و ناپاکی^۱ را

و يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا^۲ و شما را کاملاً پاک و طاهر قرار دهد.)

2- با تفکر در ایه تطهیر چه چیزهایی را درمی یابیم؟

1- این آیه، تعداد خاصی از خانواده پیامبر را در بر می گیرد که مقام عصمت دارند؛ یعنی در اینجا افراد خاصی از اهل بیت مورد نظر است و شامل سایر بستگان پیامبر نمی شود.

2- چون این تعداد خاص معصوم اند، سخن و عمل آنان، مطابق با دین و بیان کننده دستورات الهی

است

پیامبر اکرم ﷺ برای آگاهی مردم از این موضوع، مدت ها هر روز صبح، هنگام رفتن به مسجد از در خانه حضرت فاطمه علیها السلام می گذشت و اهل خانه را «اهل بیت» صدا می زد و آیه تطهیر را می خواند.^۳

تذکر: از آنجا که در زمان نزول این آیه از میان اهل بیت فقط امام علی، حضرت فاطمه، امام حسن و امام حسین علیهم السلام حضور داشتند، در این واقعه تنها نام این چهار بزرگوار ذکر شده است. در سخنان دیگر پیامبر صلی الله علیه و آله، امامان بعدی هم جزء اهل بیت شمرده شده اند.

نکته

بیشتر بدانیم

مخصوص رشته انسانی

نشانه های دیگری در این رخداد تاریخی وجود دارد که نشان می دهد کلمه «اهل بیت» در این

آیه به طور خاص به کار رفته است و سایر وابستگان، از جمله همسران پیامبر را شامل نمی شود:

1- رسول خدا ﷺ فقط این چهار نفر را کنار خود پذیرفت و در هنگام دعا فرمود «اینان از

اهل بیت من اند»؛ بلکه فرمود: «اینان اهل بیت من اند».

2- نقل کننده این واقعه، ام سلمه همسر پیامبر صلی الله علیه و آله است که خودش جزء آن جمع نبوده است

و این نشان می دهد که «اهل بیت معصوم» فقط همین افرادند.

3- این آیه، پاکی و عصمت کامل را بیان می کند. هیچ یک از همسران پیامبر صلی الله علیه و آله ادعای

عصمت نکرده اند.

4- در تاریخ ذکر نشده است که همسران رسول خدا صلی الله علیه و آله، چه در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و چه پس از

1- مقصود از پلیدی و ناپاکی در این آیه، گناه و آلودگی است.

2- سوره احزاب، آیه ۳۳.

3- کتاب های بزرگ اهل سنت، مانند صحیح مسلم، سنن ترمذی، صحیح بخاری، مسند احمد بن حنبل، سنن بیهقی، الدر المنثور سیوطی و أسد الغابه ابن اثیر، آیه تطهیر را در حق همین پنج تن نقل کرده اند (غایة المرام، هاشم بن سلیمان بحرانی، ص ۲۸۱).

مخصوص رشته انسانی

رحلت ایشان، آیه تطهیر را در مورد خود به کار ببرند و از این آیه برای اثبات عصمت خود استفاده کنند.
۵- آیات دیگری در قرآن هست که سریچی و نافرمانی برخی همسران رسول خدا ﷺ را یادآوری و آنان را به خاطر نافرمانی از رسول خدا سرزنش می کند (از جمله آیات ۱ تا ۵ سوره مبارکه تحریم)

1- لازمه جانشینی پیامبر (ص) داشتن کدام ویژگی ها است؟

نتیجه گیری

با بررسی این آیات و احادیثی که گفته شد، روشن می شود:

الف) پیامبر اکرم ﷺ با هدایت و راهنمایی خداوند، حضرت علی علیه السلام و یازده فرزند ایشان را به

نکته

جانشینی خود معرفی کرده است و آنان عهده دار مسئولیت امامت اند.

1 (ب) لازمه این مرتبه از جانشینی، علم کامل و عصمت از گناه و اشتباه است؛ همان گونه که رسول خدا ﷺ این دو ویژگی را دارا بود.¹

2 (ج) حضرت فاطمه زهرا علیها السلام جزء اهل بیت است و اگرچه عهده دار امامت نبوده، اما علم و عصمت کامل دارد و پیروی از کلام و رفتار وی بر همه مسلمانان واجب و سرچشمه هدایت و رستگاری است.²

2- چرا پیروی از کلام و رفتار حضرت فاطمه (ع) بر همه مسلمانان واجب است؟

پیشنهاد

مخصوص رشته انسانی ۱- مراسم غدیر را در شعر یا نثری شیوا به تصویر بکشید، یا آن را در قالب طرحی زیبا نقاشی کنید.

۲- داستان عشیره اقربین، یا واقعه غدیر یا حدیث کساء را به صورت داستان گویی و بر اساس کتاب «سلام بر خورشید»، در قالب نمایش اجرا کنید. **مخصوص رشته انسانی**

معرفی کتاب

معرفی کتاب جهت مطالعه بیشتر

فایل پی دی اف کتاب های معرفی شده در این بخش، در سایت گروه قرآن و معارف به آدرس <http://quran-dept.talif.sch.ir> در بخش «معرفی کتاب» موجود است.

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
شمیم ولایت	عبدالله جوادی آملی	اسراء	معلم
ولایت علی <small>علیه السلام</small> در قرآن و سنت	مرتضی عسکری	اصول دین	معلم/ دانش آموز
ولایت در کتاب و سنت	غلامرضا مغیبه	مشعر	معلم/ دانش آموز

انواع سوالات درس هفتم دین و زندگی یازدهم انسانی و درس پنجم دین و زندگی یازدهم عمومی

امامت، تداوم رسالت

تعیین کنید کدام یک از عبارات زیر صحیح و کدام یک غلط است؟

- ۱- در میان مسئولیت های سه گانه رسول خدا، مسئولیت اول، یعنی دریافت و ابلاغ وحی به مردم، با ختم نبوت پایان نمی پذیرد
- ۲- انسان ها نمی توانند تشخیص دهند که چه کسی معصوم است و مرتکب هیچ گناهی نمی شود صحیح
- ۳- همان طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است صحیح
- ۴- پیامبر گرامی اسلام در سال دوازدهم هجرت عازم مکه شد تا فریضه حج را به جا آورد غلط
- ۵- لازمه مرتبه جانشینی پیامبر اکرم، داشتن علم کامل و عصمت از گناه و اشتباه است صحیح

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید

- ۱- حکومت و اداره جامعه و تعلیم و تبیین دین، نیست امری تمام شدنی و پایان پذیر
- ۲- تنها است که میتواند فرد شایسته مقام امامت را معرفی کند و به مردم بشناساند خداوند
- ۳- همانطور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی شوند، نیز همواره با هم اند قرآن و اهل بیت
- ۴- وقتی خداوند حضرت موسی را مأمور مبارزه با فرعون کرد، ان حضرت از خداوند خواست که برادرش هارون را در امر هدایت مردم قرار دهد مشاور، پشتیبان و شریک
- ۵- حجتی که در آخرین سال زندگی پیامبر اکرم برگزار شد، به مشهور است حجة البلاغ و حجة الوداع
- ۶- حضرت فاطمه زهرا (ص) جزء اهل بیت است و اگرچه عهده دار امامت نبوده، اما کامل دارد علم و عصمت

مجتبی محمودی، دبیر دین و زندگی شهرستان ایذه

لینک کانال تلگرام: t.me/mahmoudi_izeh